

BERT NATTER

Remington

2015

UITGEVERIJ THOMAS RAP

Voor mijn vader en mijn moeder

Uwe oogen sullen op my zijn maer ick en sal niet zijn.
JOB 7:8

I

Mijn vader is er niet meer. In de achteruitkijkspiegel verdwijnt de Poolse vrachtwagen. Ik moet mee met de rest van het verkeer.

Is er een moment geweest waarop mijn vader zich voorstelde hoe ik me zou voelen? Heeft hij mij zien zitten, zonder hem, achter het stuur van zijn auto, op weg naar zijn huis?

Ik zou de wagen op de vluchtstrook tot stilstand moeten brengen, met knipperende alarmlichten achteruitrijden, maar ik raas door, want ik ben alweer een paar kilometer verder. Het gebeurde zo snel, voor ik het wist was mijn vader uit het zicht verdwenen.

Met honderddertig per uur vis ik mijn telefoon uit mijn broekzak.

Bijna leeg. Morgen zal mijn telefoon zijn opgeladen, de zon komt op, ik smeer een boterham en zet koffie, een nieuwe dag.

Ik bel het alarmnummer en ik vertel wat er is gebeurd, blijkbaar zo kalm en waardig dat de vrouw aan de andere kant van de lijn niet eens mijn gegevens vraagt. Ze bedankt mij vriendelijk voor de melding, meneer.

Alsof ik een ooggetuige ben.

Aan het eind van de Afsluitdijk bedenk ik dat het weinig zin heeft door te rijden naar mijn vaders huis. Niemand zal daar ooit meer thuiskomen. Ik draai de snelweg af. Voor de bijrijdersstoel rolt de kartonnen beker over de vloer heen en weer.

Ik moet stoppen en op de politie wachten. Die zal uit Friesland komen, neem ik aan. Dat duurt me te lang. Of uit Den Helder? Ja, eerder uit Noord-Holland. Beter kan ik omkeren en over de Afsluitdijk oostwaarts gaan naar de plek waar ik mijn vader voor het laatst heb gezien.

Het verkeer uit de richting Zurich dunt uit, terwijl het op mijn wegheft juist drukker wordt en ik moet afremmen. Ik kan onmogelijk meer terug. Pas aan het eind van de dijk, met nog ruim dertig kilometer voor de boeg, zal ik weer een keuze hebben.

Ik zou naar het nieuws willen luisteren, maar ik durf geen andere radiozender op te zoeken dan die waar mijn vader de voorkeur aan gaf en die de muzikale omlijsting levert voor elke reis die in deze wagen wordt ondernomen, een obscuur klassiek station genaamd Radical Classical Radio, waarop zo veel mogelijk muziek klinkt en weinig gezwam, in de woorden van mijn vader. Het zal mij een zorg zijn welk weer we krijgen en voor het nieuws lees ik een krant, zei hij. Soms kon je beter niet over die krant beginnen, de krant die hij sinds het einde van de oorlog las en waar hij lang voor had gewerkt, want hij scheurde hem verbaal aan repen uit ergernis over de populaire toon van artikelen die op de voorpagina werden aangekondigd met de woorden: ‘Waarom krijgen we een kick van bungeejumpen?’ of ‘Waarom we Duitsers nu ineens wel leuk (mogen) vinden?’.

Voor mijn vader was er weinig goeds meer over in de wereld, maar zo mocht ik dat niet zien, vond hij, want hij liep over van geestdrift voor tientallen films, honderden boeken en duizenden muziekstukken. Hij zei: ‘Jij

kunt mij niet wijsmaken dat de mensheid de laatste decennia een overvloed aan onsterfelijke werken heeft voortgebracht.’

‘Nee, nadat Goethe stierf, verscheen er weinig wat de moeite van het zelfs maar in de prullenbak gooien waard is. Na het correctielint voor de typemachine werden er zelden werkelijk substantiële uitvindingen gedaan. En sinds de dood van Frederik de Grote zijn er geen waarlijk grote staatsmannen geboren.’

Vriendjes vonden mijn vader vreemd, vooral omdat hij altijd thuis was en hun vaders nooit. Die gingen voor de zon opkwam van huis en kwamen tegen etenstijd pas weer terug van kantoor, of ze bleven weken op zee.

Ik heb veel vaders leren kennen in mijn leven en er was maar één vader zoals mijn vader. Dat was – toeval of niet – mijn vader.

Donderdag trilde voor het eerst in dagen mijn telefoon. Ik was aan het werk in het bos. Zonder te kijken wie me belde nam ik op. Met de stem van mijn vader in mijn oor liep ik naar de oude fabriek waarin ik een atelier huur.

Ik sloot de deur en staarde door een vuil raampje naar het verwilderde bosje waar ik bezig was geweest. Het terrein ligt half verscholen onder een grote, ijzeren spoorbrug die over het Amsterdam-Rijnkanaal hangt.

Mijn vader vroeg of ik hem wilde halen. Het lijkt of ik het gesprek samenvat, maar door de telefoon beperkte hij zich tot het noodzakelijke, zoals de naam van het hotel waar hij verbleef en dat ik met de trein moest komen. 'Ik zal de kosten vergoeden.'

'Dat is niet nodig. Ik kan in het weekend.'

Hij wilde dat ik eerder kwam. 'Morgen.'

'Dat wordt moeilijk. Ik ben druk.'

'Ik zou het buitengemeen op prijs stellen als je eerder kwam.'

Over de brug kraakte een trein vol verlichte gezichten.

Die boomstammen kon ik later terugleggen.

Ik keek op mijn telefoon hoe laat ik de volgende dag in Hamburg kon zijn.

'Een gedicht kan men niet aan de muur hangen. Men kan het natuurlijk best aan de muur hangen, of er wijnglazen in verpakken, de open haard mee aanmaken, of

er zijn billen mee afvegen, maar dat voegt niets toe aan het gedicht. Het wordt er nooit beter van. Men kan een gedicht alleen lezen, dat bedoel ik met die woorden, zodat men er af en toe aan denkt, zoals men in de kamer langs een schilderij of een foto loopt zonder er echt naar te kijken. Als ik erin slaag om, al was het bij één iemand, een gedicht in zijn hoofd te spijkeren, heb ik bereikt wat ik wilde.’

Eind jaren tachtig. Ik zat op mijn bed door de krant te bladeren en las deze verklaring van mijn vader in een interview. Eindeloos draaide ik mijn singles en elpees, die ik meestal in Den Helder ging kopen van het geld dat ik verdiende met mijn krantenwijk. Ik luisterde naar de 12" van ‘The Boy with the Thorn in His Side’ van The Smiths. De B-kant, met daarop de in elkaar overlopende liedjes ‘Rubber Ring/Asleep’, vond ik die middag de geniaalste compositie die ooit was gemaakt.

Iemand klopte aan. Ik sloeg de krant dicht. De deur ging open. Mijn vader keek naar binnen, lachte en zei: ‘Capote.’

Ik zei: ‘Morrissey.’

‘Op de hoes,’ zei hij. ‘Dat is Truman Capote, een collega van mij.’

Dat stond inderdaad achter op de hoes: Cover Star: TRUMAN.

Hoe wist hij dat nou weer? Ik dacht dat ze president Truman bedoelden.

Mijn vader bleef in de deuropening staan.

‘Ik kom eraan,’ zei ik. ‘Wat eten we?’

‘Dat moet je aan je moeder vragen. En hoe heet dit... nummer? Gaat het over Capote?’

‘Nee, denk ik. Het heet “Rubber Ring”.’

‘Rubber Ding?’

Ik stond op en duwde de slordig opgevouwen krant in zijn handen.

‘Je staat erin,’ zei ik.

‘Daarvan ben ik uiteraard op de hoogte. Wat is dat?’ vroeg mijn vader. ‘Een onbetrouwbaar voorbehoedsmiddel?’

‘Geen idee,’ zei ik. Ik liep langs hem naar de overloop.

Mijn vader herhaalde een deel van de tekst. ‘*But don’t forget the songs that made you cry and the songs that saved your life* – niet slecht. Zou het geen reddingsboei kunnen zijn? Wil jij die tekst een keer voor mij overschrijven?’

‘Ik kan een bandje voor je opnemen,’ bood ik aan.

‘Dank je, daar heb ik geen behoefte aan. Zeg, zet jij dat kabaal eens uit voor jij naar beneden gaat.’

De hotelsuite keek uit over het water. Er was een zitje met een tafel waarop verse bloemen stonden. Boven een buffetkast met een waterkoker, wat kopjes, schoteltjes en een koffiezetapparaat pronkte een groot televisiescherm, daartegenover stond een tweepersoonsbed waarvan één kant onbeslapen was. Achter het bed hing een foto van een zeilschip in een haven, op de muur van de badkamer een herdruk van een oude plattegrond: *Grundriss von der Kayserlichen Freyen Reichs-Stadtt Hamburg*. Tussen de twee grote ramen was een bureautje geplaatst, waarop mijn vaders typemachine stond. Op zo’n uitgeklapte schraag met leren banden wachtte zijn koffer op de laatste spullen die mijn vader erin zou stoppen.

‘Ga je gymmen?’ vroeg mijn vader, naar mijn sneakers wijzend.

Ik schudde mijn hoofd.

Hij was nog niet helemaal aangekleed. Zijn veters zaten los.

‘Fijn dat je bent gekomen,’ zei hij.

‘Ik heb de krant voor je meegenomen.’

Op het nachtkastje lag een stapeltje Duitse tijdschriften.

‘Dank je,’ zei hij. Hij pakte de krant aan en ging er mee op bed zitten. Nadat hij de voorkant had bestudeerd en de bijlagen had bekeken, wierp hij een blik op de achterpagina en velde hij een voorlopig oordeel: ‘Een groot profiel van een columnist, een interview met hun eigen ombudsman, een interview met een andere columnist die een roman heeft geschreven, een overzicht van de beste televisieseries van dit moment, die allemaal in het winkeltje van de krant te koop zijn – de krant is tegenwoordig net zo dol op zichzelf als de televisie. Maar ik vind het vriendelijk van je, dan weet ik weer hoe het ervoor staat in Nederland.’

‘Het einde is nabij. Je schreef zelf ook ooit een column in die krant.’

‘Tot ik op audiëntie moest komen, bij een man die ik nota bene hoog had zitten, een man die hoofdcommentaren schreef, die klaagde dat ik in mijn laatste column niet had uitgelegd wie Heine was, daar moest ik voortaan “de bekende Duitse negentiende-eeuwse dichter” aan toevoegen. Hij wilde dat ik me meer zou verplaatsen in de leefwereld van de lezer.’

‘Hoe kon hij dat vragen aan een man die nog nooit een column had geschreven waarin Wittgenstein niet werd geciteerd?’

Zuchtend legde hij de krant in zijn koffer. Voor het

raam staand wees hij naar de wijk aan de overkant van de Alster.

‘Daar ben ik geboren,’ zei hij.

‘Ben je gaan kijken?’

‘Er is een supermarkt.’

‘De mensen moeten eten,’ zei ik. ‘En mama zou zeggen: de mensen moeten toch om *boeskippen* gaan.’

‘Die mensen van jou moeten vooral vermaakt worden,’ zei mijn vader op de historische plattegrond van de stad wijzend. ‘Als je op die kaart kijkt, zie je dat de buurt waar ik opgroeide nog een dorpje was, een plattelandsgemeenschap onder de rook van een grote stad, waar de mensen elke dag keihard moesten werken voor een korst droog brood. Ik had als kind niet het idee in een stad te wonen – tenminste, voor zover ik mij er iets van kan herinneren.’

Ik vroeg of hij naar Hamburg was gegaan om zijn verleden op te zoeken.

‘Onder andere, maar ook om ergens anders te zijn.’

‘Was je nooit terug geweest?’

‘Nee,’ zei hij, weer op het bed zakkend.

‘Waarom nu pas?’ vroeg ik.

‘Het lijkt wel een interview. Ik heb gewacht tot Koozie dood was.’

Koozie was de opvolger van Loonlie, die mijn ouders ooit voor mij hadden genomen. Loonlie werd blind en doof en werd doodgereden toen ik net uit huis was. Onlangs gaf Koozie de geest: tumor in zijn kop groter dan zijn hersens. Ik had een gat in de tuin gegraven, in het verwilderde bloembed tegen de garage, waar het gebeente van zijn voorganger ook ergens rustte. Mijn vader had het beestje in de doos van zijn nieuwste paar schoe-

nen gedrapeerd, met zijn etensbakje en het laatste restje voer erbij als grafgift – want al liet Koozie er zich nooit op voorstaan, hij was eigenlijk een betoverde Egyptische prins die de naam en de vijf titels van de farao mocht dragen – en ik legde hem in het ondiepe graf.

Ik schepte het zand terug, stampte het aan. ‘Die redt het wel,’ zei ik, ‘in het hiernamaals.’

Plechtig stonden we bij het graf naar de overwaaiende wolken te kijken, toen mijn vader zijn keel schraapte, waarna hij met een opgetogen kindstemmetje zei: ‘Krijgen we nu een nieuwe?’

Weer in de kamer keek mijn vader naar het parket en zei hij: ‘Die mat ligt daar niet voor niets. We hadden bij binnenkomst onze schoenen moeten vegen.’

Mijn vader droeg zijn doorgaans onberispelijke driedelige donkergrijze uniform, met wit hemd, maar dat had hij nog niet dichtgeknoopt, de manchetten staken ook nogal losjes uit de mouwen van het jasje. Zijn das hing aan een klerenhanger in de openstaande kast.

‘Je das,’ zei ik.

‘Mijn das.’ Zijn handen trilden.

‘Die moeten we niet vergeten,’ zei ik. ‘Zal ik hem in de koffer doen?’

‘Wil jij hem voor mij strikken?’ vroeg hij. ‘Als je kunt?’

Mijn moeder had me geleerd hoe ik een vlinderdas moest strikken toen ik naar de diploma-uitreiking op mijn middelbare school ging. Later had ik er een paar keer mee lopen paraderen tussen de legerbroeken op de kunstacademie. Mijn vader had ik zelden zonder gezien.

‘Misschien moet je van die voorgestrikte strikjes gaan dragen,’ opperde ik.

‘Over mijn lijk,’ zei hij.

‘Of een stropdas, dat is minder gepriegel.’

‘In mijn kist wellicht.’

‘Heb jij een stropdas?’

‘Niet dat ik mij bewust ben.’

Zijn armen hingen onhandig langs zijn lijf terwijl ik de knoopjes van zijn overhemd sloot, waarbij ik probeerde hem niet aan te raken. Het onderste knoopje van zijn vest liet ik open. Ik wurmde de gouden manchetsknoepen door de gaatjes.

Ik pakte het dasje. De diepzwarte zijde glansde in het zachte licht dat van buiten op mijn handen viel. Ik stond bijna tegen mijn vader aan, dichterbij dan ik normaal gesproken was als ik hem een hand gaf.

Zijn adamsappel bewoog, maar hij zei al een tijdje niets meer. Hij had zich nog niet geschoren. Er lag een zilverachtige glans over zijn kaken. Kakement, zei mijn moeder.

Hij zette de boord van zijn overhemd omhoog en ik legde de das om zijn nek. Met zijn handen voor zijn kruis, als een voetballer in het muurtje, onderging hij mijn handelingen. Ik maakte het ene eind van de das langer dan het andere en trok het onder het korte door, daarna vouwde ik de ene helft van de vlinder en duwde ik het lange eind door het lusje dat ik tussen de vingers van mijn andere hand hield.

‘Hopeloos,’ zei ik. Ik liet de mislukte lus los.

‘Stel je een beul voor,’ zei mijn vader, ‘een beul die er niet in slaagt een strop te knopen.’

‘Ik probeer het anders.’ Ik ging op mijn tenen achter hem staan om over mijn vaders schouder in de spiegel te kijken die tussen de ramen boven het bureautje met de

Remington hing. Ik stak mijn armen onder zijn armen en voelde hoe hij trilde. Zijn spiegelgezicht leek vreemd scheef, alsof hij half verlamd was. Van schrik liet ik hem los. Had hij een beroerte gehad?

‘Wat is er aan de hand?’ vroeg mijn vader.

Ik liep om hem heen en keek hem aan: zijn gezicht zag er volkomen normaal uit. Ik draaide mijn hoofd naar de spiegel en zag opnieuw hoe asymmetrisch zijn gezicht in wezen was.

‘Niets,’ zei ik. ‘Gek dat het me alleen lukt als ik mijzelf in de spiegel kan bekijken.’

‘Een kwestie van conditionering. Er zijn talloze liederen die ik kan zingen als ik de muziek hoor, maar die zo uit het niets nooit in mij opkomen.’

Ik stak mijn armen opnieuw onder die van hem door. Om de uiteinden van de das te kunnen vastpakken, moest ik dicht tegen hem aan gaan staan, zoals je tegen iemand aan zou kunnen leunen om haar borsten te wegen en tegen haar billen te rijden.

‘Men dient de lange slip over de korte te slaan,’ zei hij.

Ik volgde zijn verdere aanwijzingen, in de spiegel kijkend naar dat vreemde tweekoppige wezen met vier armen.

Ik vormde de vlinder, sloeg de lange slip eromheen en trok hem door het lusje tussen de vlinder en de boord van mijn vaders nette overhemd.

Thuis deed een vrouw die een paar huizen verderop woonde zijn strijkwerk. Zijn pakken liet hij vlak bij de Nieuwe Haven in Den Helder stomen bij een bedrijf dat volgens hem het uniform van de schout-bij-nacht onderhield. Mijn vader bezat een paar pakken, maar het leek er eentje. Ik denk dat niemand het zou merken als

hij de broek van het ene pak bij het jasje van het andere droeg.

Ik was vlak achter hem blijven staan. Hoewel de strik ongelijk zat, nam hij er genoegen mee, om niet nog langer door mij te worden omarmd.

Als ik één woord zou moeten kiezen om de verhouding tussen mijn vader en mij te karakteriseren, zou het zijn: afstand. En als ik twee woorden mocht gebruiken, zei ik: liefdevolle afstand.

Zelfs zo dicht bij hem, binnen zijn aura, om het zo te noemen, kreeg je niet het gevoel hem nabij te komen, dat gebeurde eerder als je tegenover hem zat en met hem sprak. Het liefst keek hij langs je heen, meestal waren zijn ogen op zijn bord, zijn glas, een boek, de krant, in de verte of op mensen die niet terugkeken gericht.

De eerste keer dat ik hem na de dood van mijn moeder zag, hadden we elkaar omhelsd, onhandig, zoals peuters die overlopen van woordeloze liefde het doen: de armen te recht en stijf, twee rompen die botsen. Zo stonden hij en ik tegen elkaar, aan het eind van de tuin, naast de garage, ten prooi aan de monumentale wind die sinds de laatste ijstijd over Wieringen waait.

Het resultaat van onze gezamenlijke inspanning in de spiegel bekijkend, onderdrukte hij duidelijk de neiging om zijn strik netter te maken. 'Dank je. Ik zou je liever niet belasten met mijn gebreken.'

'Het is goed. Ik ben blij dat ik kan helpen,' zei ik.

Hij liep naar de deur. Ik bekeek hem van top tot teen en zei toen: 'Je schoenen.'

Op sommige dagen lukte het hem niet zijn veters te strikken, legde hij uit. 'Mijn handen staan het niet toe.'

Wie weet zat hij dagen in deze hotelkamer opgesloten.

Ik zei: ‘Weet je nog wat je over de kroonprins zei als mama en ik voor de televisie zaten om naar Koninginnedag te kijken?’

‘Nee. Niets lelijks, hoop ik? Laatst zat ik te denken: hij is ongeveer even oud als mijn zoon en hij heeft het toch maar mooi tot koning geschopt.’

‘Hij droeg altijd schoenen met gespen, volgens jou omdat hij niet had geleerd zijn veters te strikken – in beslag genomen als hij was door zijn voorbereidingen op de zware taak die hem wachtte, schoot de algemene dagelijkse verzorging erbij in.’

‘Zei ik dat? Wat een geestige vader heb jij, zeg. Misschien dat hij het inmiddels geleerd heeft. Je zou er een sprookje van kunnen maken: *Over de koning die zijn veters niet kon strikken.*’

Ik zei dat hij op het bed moest gaan zitten, zakte door mijn hurken en begon met zijn rechterschoen. Een keurige zwarte schoen van glad zwart leer die nodig gepoetst moest worden.

Ik deed de veter niet te vast, en legde er een dubbele knoop in. Als ik hem vanavond thuis had gebracht, moest ik ze waarschijnlijk ook weer voor hem losmaken.

Anders moest hij ermee slapen, of de strijkende buurvrouw bellen. En wie maakte ze morgenochtend vast, of moest hij voortaan op pantoffels door het leven?

Niet eerder had ik gemerkt dat hij zo trilde.

Terwijl ik de tweede schoen vastmaakte, zei mijn vader: ‘Er was eens een koning die zijn veters niet kon strikken. Hij liep op pantoffels door zijn paleis en liet zijn dienaren roepen. Ze stonden op een rij in de hal.

Zijn trouwste lakei koos hij uit, nam hem apart en bevorderde hem tot Geheime Koninklijke Veterstrikker. Hij sloeg hem tot Ridder der Knopen.'

'En de lakei deed de koning nog lang en gelukkig zijn schoenen aan.'

Als ik stapvoets moet rijden en er uit tegengestelde richting geen enkele auto meer komt, zoek ik toch een andere zender om het nieuws te horen. Het is uitgesloten dat mijn vader over de vangrail klimt en de deur opendoet om naast me te gaan zitten mopperen over de belabberde nieuwsvoorziening van tegenwoordig. Of over files, dan zou hij zeggen dat meer asfalt aanleggen met het doel files tegen te gaan volgens een Brits parlementslid hetzelfde is als grotere asbakken fabriceren om het rookprobleem op te lossen.

Radio 1 spreekt van een ongeval op de Afsluitdijk, waardoor de weg in westelijke richting is afgesloten. Ongeval is het woord dat mijn vader zelf zou gebruiken, in plaats van ongeluk, maar het was geen van beide.

Wat had mijn vader gezegd over sterven? Te midden van het leven, zoiets.

Ik weet nog dat ik uit school thuiskwam en door mijn vader werd verhoord toen ik hem zijn koffie en koek ging brengen. Hij wilde weten wat er bij Nederlands aan de orde was gekomen.

We hadden het over J.C. Bloem gehad. Onze leraar karakteriseerde het oeuvre kort: beginnend bij *Het verlangen* ging hij via *Media vita* naar *Sintels* om te eindigen bij *Afscheid*.

‘*Schijt af* van W.C. Bloem,’ echode iemand. Een lach zoemde door het lokaal.

Dat vertelde ik niet, alleen dat de leraar had uitgelegd dat sintels waren wat in de kachel overbleef van verbrande steenkool. ‘Media vita’ sloeg op het feit dat de dichter halverwege zijn leven was toen die bundel verscheen.

‘Ha,’ zei mijn vader. Hij liep naar zijn boekenkast en trok er een stapel dichtbundels uit. ‘Hoe kon Bloem dat weten?’

‘Tja, dat vertelde onze docent er niet bij. Ik vroeg er ook naar.’

‘En wat zei die meester van je?’ vroeg mijn vader. Hij liet me een gesigneerd exemplaar zien van *Media vita*. ‘De dichter was een ziener, waarzegger, piskijker, zigeunerin met de glazen bol. Hoe kon J.C. de mysticus weten dat die bundel halverwege zijn leven zou verschijnen?’

‘Onze docent zei: “Dat gokte hij.”’

‘Jullie meester is degene die gokt, want hij heeft er geen verstand van. “Media vita” is een deel van de eerste regel van een welbekend kerkelijk lied, ten onrechte toegeschreven aan mijn middeleeuwse collega Notker de Stoteraar. Lach niet. *Media vita in morte sumus*, dat wil zeggen dat wij midden in het leven in de dood staan. Ook wanneer de meester onzin uitkraamt en zijn leerlingen iets op de mouw speldt, de dood wacht waar je ook bent, wat je ook doet. Pas als je meester onderweg naar de leraarkamer dood neervalt zal hij het hebben begrepen.’

‘Heb je alles?’ vroeg ik.

Mijn vader leek zich daar geen zorgen over te maken. Ik ruimde de kamer op. Het was twaalf uur geweest. Eind van de middag kon ik hem bij zijn huis afleveren en dan door naar mijn atelier.

Ik opende de deur van de badkamer. Daar stonden op

de wastafel nog spulletjes. De toiletta's, met daarnaast het blokje aluin, het scheermes, de scheerkwast, het hardplastic bakje, de staaf scheerzeep van De Gevulde Hand, zoals ik het vroeger noemde.

Mijn vader kuchte en zei: 'Ik weet niet of ik erin zal slagen mijn kaken te scheren zonder bloedvergieten.'

'Laat je baard staan,' zei ik.

'Voor geen goud.'

'Praktisch en interessant. Een schrijver met een baard. Zoals die Rus. Dostojevski.'

'Tolstoj, bedoel je,' zei hij.

'Het past bij ons kunstenaars. Ik draag niet voor niets een baard.'

Mijn vader keek naar mijn ongeschoren kin en zei lachend: 'Noemen ze dat tegenwoordig een baard? Een baardje, zou ik zeggen. Een man die te lui is om zich te scheren, of die er geen tijd voor heeft. Goed, we laten het zo. We zijn immers ver van huis.'

'Goed,' zei ik.

Mijn vader zei: 'Je moeder heeft nooit de moeite genomen mijn werk te lezen.'

'Nee,' zei ik. 'Waarom kom je daar nu mee?'

'Het is geen verwijt, het is een feit.'

Mijn vader praatte niet, hij sprak. Zelfs als hij uit zijn nek lulde, deelde hij nog mede. Hij klonk als iemand die door een zware, bakelieten telefoon van gene zijde het woord tot je richtte.

'De mensen die je gedichten wel lezen, begrijpen ze niet, of ze hebben er geen verstand van. Ik heb ook nooit iets zinnigs over je werk weten te zeggen.'

'Toen jouw moeder leefde, heeft de vraag waarom zij nooit de moeite nam mijn werk te lezen mij nimmer echt

beziggehouden. Nu ben ik daar postuum alsnog benieuwd naar. Als zij nu nimmer las, was het wat anders, maar zij heeft juist altijd veel gelezen. Het had van interesse getuigd als zij ooit had geprobeerd mijn werk tot zich te nemen. Ik zou erg nieuwsgierig zijn naar de boeken die mijn man schreef.'

'Helaas was je met een vrouw getrouwd,' zei ik.

'Of mijn vrouw dan. Stel dat zij een boek had geschreven, dan zou ik het zeker hebben gelezen.'

Hij liep terug naar het raam.

'Wil je naar huis?' vroeg ik. 'Nu?'

'Ja, ik kan niet meer rijden, snap je? Vandaar...,' zei hij. Hij stak zijn handen naar voren. 'Ik denk dat ik te veel van mijzelf heb gevraagd.'

Ik wees naar de vooroorlogse Remington Noiseless en vroeg: 'Hoe is het deze ouwe jongen vergaan?'

'De oude dame leeft nog,' zei mijn vader. 'Schrijfmachine is vrouwelijk. Haar letters beginnen te slijten. Het blijft merkwaardig dat een ding dat werd gebouwd voor ik was geboren nog zal bestaan als ik straks dood ben.'

'Dat valt te bezien – wie weet heb jij het eeuwige leven en roest die ouwe vrijster weg in de vergetelheid van een zolder vol troep, of op een stoffige plank tussen kapotte telefoons en afgedankte faxen in een kringloopwinkel, wachtend tot ze weer in de smaak valt.'

Mijn vader lachte. 'Ik herinner mij dat als jij mij gemberkoek of koffie kwam brengen op mijn werkkamer, jij probeerde te spieken wat ik had geschreven.'

'Ik keek wat het laatste woord was geweest dat je typete.'

Mijn vader lachte. Hij pakte de hemelsblauwe kartonnen map die naast de typemachine lag.